

Tongan

Fakamā'opo'opo 'o e Palani Fakaangaanga 'a e Poate Vāhenga Fili Henderson-Massey 2026

**Tāmaki Turuki.
Altogether Auckland.**

Meí he Seá

Ko e ngaahi me'a eni 'oku mau fokotu'u atu ke fakamu'omu'a ki he ta'u 'e tolu ka hoko maí. 'Oku mau tui 'oku mahino atu ai 'a e ngaahi fiema'u mo e ngaahi me'a 'oku feinga ki ai hotau ngaahi komiunitií.

'Oku kehekehe 'a e tōonga mo'ui mo e tupu'anga 'o e kakai 'o Henderson-Massey. 'Oku 'i ai 'a e kakai Māori, tokolahi 'a e kakai Pasifiki mo e kakai 'oku fekau'aki honau tupu'angá mo 'Esia. Toe tñaki atu ki heni 'a e kakai Croats, Dutch, Afghanis mo e ni'ihiki kehe. Ko e taumu'a 'a e palani ko 'ení ke faka'ai'ai ke tau nofo feongoongoi mo toka'i 'a e kakai kotoa pē 'oku nofo 'i heni pea ke tau fakafeohi lelei mo fiefia neongo 'a e faikehekehé.

'Oku mau fakatokanga'i 'a e mahu'inga 'o hono pukepuke 'a e 'ulungaanga fakafonua tupu'a 'o New Zealand/Aotearoa mo e tauhi vā mo e kakai Māori pea 'oku tefito ia ki he Treaty of Waitangi. Te mau fakapapau'i 'oku fakatou fakafongā'i 'a e mana whenua mo e mātāwaka pea malava ke fanongoa honau le'ó mo 'enau ngaahi feingá.

Ko e to'utupu ko e kaha'ú ia, pea 'oku mau tokanga taha ki hono tokoni'i 'a e ngaahi kautaha to'utupu 'i he koló, 'o langa ha ngaahi nāunau va'inga 'oku fakatu'apule'anga mo 'oatu 'a e ngaahi polokalama mo e ngaahi me'a kehekehe ma'ae fāmili ke fakahoko 'i hotau ngaahi paaká.

'Oku 'i ai 'a e tokanga makehe mo ha hoha'a ki he tu'unga 'o e 'ātakaí. Ko hono fakatolonga 'o e 'ātakaí mo ngāue ke lava 'o matali 'a e ngaahi ha'aha'a 'oku tupu mei hono 'uli'i mo e feliliuaki 'a e 'eá, ko e ngaahi faingata'a'ia ia 'oku tau lolotonga fekuki mo ia pea 'oku kei hokohoko atu pē. 'Oku 'oatu 'i he 'etau palani 'a e ngaahi founa ke fakalelei'i 'aki ia.

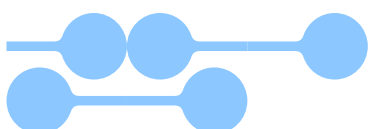
'Oku mau siofi foki mo ha ngaahi founa ke fakalelei'i 'aki 'a e fefononga'aki pea ke fakasi'isi'i 'a e lele me'alele taautaha. Ko ia ai 'oku mau uki ke manakoa mo falala'anga pea ke toe ma'ama'a ange 'a e hono faka'aonga'i 'o e me'alele fakapule'angá - pasi mo e lēlué. Te mau ngaohi 'a e ngaahi hala 'o e koló ke malu mo hao ange, tautautefito ki he 'ātakai ofi ki he ngaahi 'apiakó. 'Oku kei hoko pē 'a e motokaá ko e founa angamaheni ia ki he fefononga'aki 'a e tokolahi, ko ia ai te mau vakai'i ha ngaahi founa ke fakalelei'i ai 'a e fe'alu'aki 'a e ngaahi me'alelé mo tauhi ke lelei 'a e ngaahi hala pule'angá.

Kuo mou fakahā mai kiate kimautilu 'a hono mahu'inga 'o e ngaahi ngāue mo e fatongia 'oku fakahoko 'e he Kōsilió mo hono tokoni'i 'a e ngaahi kautaha komiuniti fakakoló, 'aatí mo ha ngaahi katoanga (events). Te mau vakai'i 'a e ngaahi founa kehekehe ke kei lava 'o fakahoko e fatongiá ke tuha mo ho'o mou ngaahi fiema'ú, neongo 'a e fakangatangata 'o e fakamole fakapa'anga 'oku lolotonga hokó. 'I he faingamālie kotoa pe ke mau fengāue'aki ai pea mo e vāhenga Whau, kae'uma'ā foki 'a e Poate 'a e vāhenga fili Waitakere Ranges, te mau faka'aonga'i ia ke toe fakapotopoto ange hono ngāue'aki 'o e naunau fakakoló mo hono 'oatu 'o e ngaahi tokoni te mou fiema'ú (resources).

'E hokohoko atu ai pe 'a 'emau fakahoko fatongia ke teke mo poupou'i 'a e tu'unga kaukaua mo lelei 'a hotau komiunitií.

efant

Ko e fakamatala fakanounou ko 'enī ko ha sio fakalūkufua ia ki hono fakamatala'i 'etau Palani Fakaangaanga (Henderson-Massey Local Board Plan 2026). 'Oku mau tapou atu ke mou lau ke kakato 'a e palani fakaangaangá, pea 'oku ma'u atu ia 'i he 'initaneti' 'i he [akhaveyoursay.aucklandcouncil.govt.nz](https://www.akhaveyoursay.aucklandcouncil.govt.nz), pea mo e tatau he ngaahi laipeli fakapule'angá mo e ngaahi senitā fakahoko ngāue 'a e Kōsilió 'o fakahoko mai ho'omou fakakaukau 'o 'oua 'e tōmūi ange 'i he 'aho **Tu'apulelulu 23 'o Siulai 2026**. Pe ko ha'o a'u tonu mai 'o fakahā mai ho'o fakakaukau 'i ha taha 'o 'emau ngaahi polokalama fakataha mo kimoutolu 'e fakahokó.

Ngaahi Ola ma'á e Kakai Māori, Ola ki he Tu'unga 'o e 'Eá pea ke Potupotu Tataú (Equitable) 'a e Ola ko iá

'Oku tokanga taha 'a e palani ki he poate vāhenga fili ko 'enī 'i he ngaahi kaveinga 'e nima 'a ia 'oku nau faitu'utu'uni aī pea malava ai ke nau fakahoko ke ma'u ai 'a e ola lelei tahá 'i he tu'unga fakakoló. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi me'a lalahi 'e tolu ke fakakaukau'i 'i he fokotu'utu'u mo e faitu'utu'uni kotoa pē:

- ngaahi ola lelei ma'á e kakai Māori
- ngaahi ola lelei ki he tu'unga 'o e 'eá
- Ke potupotu tatau 'a e ola ko iá

Ko e ngaahi ola 'enī te ne pule'i 'a hono fakahokohoko 'a hono fokotu'u mo fakahoko 'a e Palani ko 'enī 'a e Poate Vāhenga Filí pea 'oku e'a atu ia 'i he kotoa 'o e nima'i kaveinga 'oku nofo-taha ki ai 'a e tokangá.

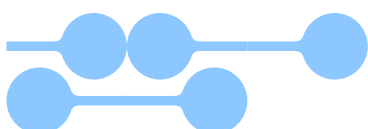
Komiunitií

Ke tau hoko ko ha komiuniti 'oku nofo feongoongoi, malu mo hao pea lava ke ne matu'uaki 'a e ha'aha'a 'o e nofó, pea ke 'i ai ha ngaahi feitu'u fai'anga fakataha, va'inga, mo ako pea ke feohingofua mo fefakaongoongo'aki 'a e tokotaha kotoa pe. Ko e Te ao Māori mo e tō'onga mo e 'ulungaanga fakafonua Pasifiki pea mo 'etau hu'ufataha neongo 'a e ngaahi faikehekehe, ko ia 'oku makatu'unga'aki 'a 'etau nofo fakataha 'i hotau komiunitií.

Ko 'Etau Palani

Ko 'etau ngaahi taumu'a ki he ta'u 'e 3 (Ngaahi Taumu'a)

- 'Oku fakafiefia'i mo fakamahu'inga'i 'a e ngaahi puipuitu'a kehekehe. 'Oku fakaivia hotau ngaahi komiunitií pea mo ongo'i 'oku nau kau mai.
- 'Oku 'iloa 'a e komiuniti Pasifiki 'i he 'enau ngaahi tñaki mahu'inga 'oku fakahoko ki he longomo'uí 'a e komiuniti 'o e vāhenga fakahiifo 'o 'Aokalaní pea 'oku tokonia 'enau ngaahi feingá.

- Ko e tu'unga mālohi 'o e ngaahi vā mo e mana whenua pea mo e mataawaka 'oku fakapapau'i ai 'oku fakamaama mo tataki 'e he ngaahi feinga 'a e kakai Māori mo e ngaahi me'a 'oku nau fakamu'omu'ā 'a e ngaahi faitu'utu'uni 'i he koló.
- 'Oku poupuu'i 'a e kau atu 'a e to'utupú mo e kau toulekeleká ki he komiunitií
- 'Oku mateuteu atu 'a e ngaahi komiunitií ki he liliu vave 'i he koló pea mo tokonia ke nau matu'uaki 'a e ngaahi uesia mei he feliliuaki 'a e 'eá.
- 'Oku 'aonga 'a e ngaahi feitu'u fakakomiunitií mo e ngaahi kongá 'ata'ataá ki he tokotaha kotoa pē.

‘Ātakai fakaenatulá

‘Oku fakaivia ‘a e ngaahi komiunitií ke nau tokangaekina honau ‘ātakai fakaenatulá, pea ‘oku mahu’inga ai ‘a e mātauranga Māori ki hono fakaakeake mo malu’i ‘a e ngaahi fa’unga ‘o hotau ‘ātakai (ecosystems). ‘Oku fakatolonga mo fakalelei’i ‘a e Te ora o te wai, tupulaki ke lahi ange ‘a e vaotā ‘i he koló (urban ngāhere), pea hoko mo e ngaahi tō’onga ki he tu’uloá ko e kongá ‘o e mo’ui faka’ahó.

Ko ‘Etau Palaní

Ko ‘etau ngaahi taumu’a ki he ta’u ‘e 3 (Ngaahi Taumu’á)

- ‘Oku takimu’a ‘a e ngaahi komiunitií kotoa ‘i he kaitiakitanga (tokangaekina) ‘o e ngaahi feitu'u fakaenatulá (habitats) ‘a ia ‘oku nau malu’i mo tauhi ‘a e ngaahi me’amo’ui kehekehé (biodiversity).
- ‘Oku ma’ui’ui ‘a e ma’u’anga mo’ui (mauri) ‘o e vaitafé (awa), taulangá mo e vaotā (ngāhere) ‘i Henderson-Massey.
- ‘Oku matu’uaki ‘e hotau ngaahi komiunitií ‘a e feliliuaki ‘i he ‘eá pea mo ‘ilo ki he ngaahi founa ke fakakau ai ‘a e tu’uloá ki he ‘enau mo’ui faka’ahó.
- ‘Oku tāketi’i lelei ‘a e ngaahi tupu’anga ‘o e ‘ulí.

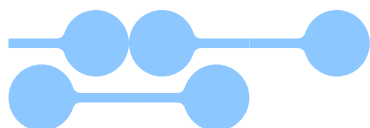
Ātakai kuo Langá

‘Oku faingofua ‘a e ‘alu mo hono faka’aonga’i ‘o e ngaahi feitu’u kuo vahe’i ke ‘atā ma’ae kakaí. ‘Oku fakafōtunga ‘i hotau ngaahi fale mo e feitu’u fakakoló ‘a e mahu’inga’ia ‘i hotau kāinga Māori, ‘o toka’i mo ‘ilo’i ange ai kitautolu. ‘Oku ha longomo’ui hotau lotokoló pea ko hotau pōlepōle’anga ia ‘oku tau ‘inasi kotoa ai. ‘Oku tau teu’i ke tupulaki mo longomo’ui ai ‘a e feitu’u kotoa pe ‘i he lolotongá ni mo e kaha’ú foki.

Ko ‘Etau Palaní

Ko ‘etau ngaahi taumu’a ki he ta’u ‘e 3 (Ngaahi Taumu’á)

- Ke faingofua ange hono faka’aonga’i ‘o e ngaahi naunau mo e feitu’u kuo ‘osi faka’atā ke faka’aonga’i ‘e hotau kakaí ‘i he vahengá ni pea ke tolonga ia ‘o hoko ke tokoni’i ke tau mo’ui lelei.

- ‘Oku longomo‘ui ‘a e ngaahi loto koló pea mo poupou ki he tupulakí.
- ‘Oku manakoa mo faka‘ofa‘ofa ‘a e ngaahi feitu‘u takitaha mo ‘iloa kinautolu ‘i hotau vāhengá

Faingamālié mo e tu‘umālié

Ke tu‘umālié ‘a hotau ngaahi loto-koló mo longomo‘ui pea ke faingofua ‘a e ‘alu ki he ngāue mo e fakatau ai ‘a e kakaí, pea ofi ai pē ki ‘api. Tu‘unga mā‘olunga ‘a e ngaahi ngāue‘anga mo totongi lelei pea ke kehekehe hono ngaahi fa‘unga ‘o ‘etau ‘ekonomika ke feau ai ‘a e tauhi ‘o e ‘ātakaí mo pea mo e mo‘ui fakasōsialé.

Ko ‘Etau Palaní

Ko ‘etau ngaahi taumu‘a ki he ta‘u ‘e 3 (Ngaahi Taumu‘á)

- ‘Oku palaní‘i mo tokoní‘i lelei ‘a e tupulaki faka‘ekonōmiká.
- ‘Oku tupulaki ‘a e tu‘umālié ‘i he koló.
- ‘Oku tupulaki ‘a Henderson-Massey ko ha senitā fakavahe ‘oku takimu‘a he ngaahi ngāue‘anga faivá mo e ouau fakananivi (creative industries).

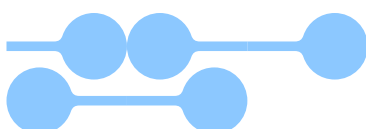
Fefononga‘akí

Ke ‘i ai ha founa kehekehe ke lava mo faingofua ‘a e fononga takai holó ‘o ‘ikai ke faka‘uli, pea mo ha ngaahi hala pule‘anga ‘oku malu mo hao, pea mo tauhi lelei‘i ke tokoni ki hono fakafaingofua‘i ‘a e fefononga‘aki ‘i he hala pule‘angá.

Ko e ngaahi me‘a ‘oku tau fakamu‘omu‘á

Ko ‘etau ngaahi taumu‘a ki he ta‘u ‘e 3 (Ngaahi Taumu‘á)

- Ke fehokotaki lelei ‘a e ‘alu‘anga luelalo mo heka pasikala ‘i Henderson-Massey kotoa.
- Fokotu‘utu‘u fakalelei lelei ‘a e hala pule‘angá mo e fefononga‘aki fakatokolahí (public transport).
- Malu mo hao ‘a e ngaahi hala (streets) takatakai ‘i he ngaahi ‘apiakó, feitu‘u ‘oku nofo‘i pea mo e ngaahi tau‘anga ki he fefononga‘aki fakatokolahí.

Tāmaki Turuki.
Altogether Auckland.

